**УДК 631.2**

**Ірина Анатоліївна АЖАМАН**

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра менеджменту та управління проектами,
Одеська державна академія будівництва та архітектури
вул. Дідріхсона, 4, м. Одеса, 65029, Україна
E-mail: ag_irisya@ukr. net
Телефон: +380673065064

# СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БУДІВНИЦТВА ВИРОБНИЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ

Ажаман, І. А. Сучасні напрями розвитку будівництва виробничої інфраструктури в сільській місцевості України [Текст] / Ірина Анатоліївна Ажаман // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 15. – № 1. – С. 16-21. – ISSN 1993-0259.

***Анотація***

*Стаття присвячена актуальному питанню розвитку будівництва виробничої інфраструктури як чинника підвищення ефективності аграрної галузі. Наведено результати дослідження тенденцій введення в експлуатацію основних видів об'єктів і потужностей сільськогосподарського призначення в галузях рослинництва та тваринництва, зокрема приміщень для утримання худоби і птиці, споруд для виробництва та зберігання кормів, тепличних комплексів, а також складських приміщень для зберігання як виробничих запасів, так і готової продукції (зерна, овочів, фруктів, картоплі тощо). Розглянуто динаміку введення в експлуатацію основних видів інженерно-технічних споруд, а саме: водних магістралей у сільській місцевості та автодоріг внутрішньогосподарського призначення. На основі результатів досліджень визначено пропозиції з активізації розвитку будівництва виробничої інфраструктури в сільській місцевості: запропоновано розробити та впровадити заходи з організації бізнес-тренінгів для сільськогосподарських товаровиробників, створити інформаційно-консультаційні центри, сприяти створенню «Фонду розвитку будівництва на селі».*

***Ключові слова:*** *виробнича інфраструктура; об'єкти та потужності сільськогосподарського призначення; інженерно-технічні споруди; сільське господарство; введення в експлуатацію; сільська місцевість.*

**Ирина Анатольевна АЖАМАН**

# СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ УКРАИНЫ

***Аннотация***

*В статье рассматривается актуальный вопрос развития строительства производственной инфраструктуры как фактора повышения эффективности аграрной отрасли. Представлены результаты исследования тенденций введения в эксплуатацию основных видов объектов и мощностей сельскохозяйственного назначения в отраслях растениеводства и животноводства, в частности помещений для содержания скота и птицы, сооружений для производства и хранения кормов, тепличных комплексов, а также складских помещений для хранения как производственных запасов, так и готовой продукции (зерна, овощей, фруктов, картофеля и др.). Рассмотрена динамика введения в эксплуатацию основных видов инженерно-технических сооружений, а именно: водных магистралей в сельской местности и автодорог внутрихозяйственного назначения. На основе результатов исследований определены предложения по активизации развития строительства производственной инфраструктуры в сельской местности: предложено разработать и внедрить мероприятия по организации бизнес-тренингов для сельскохозяйственных товаропроизводителей, создать информационно-консультационные центры, способствовать созданию "Фонда развития строительства на селе".*

**© Ірина Анатоліївна Ажаман, 2014**

***Ключевые слова:*** *производственная инфраструктура; объекты и мощности сельскохозяйственного назначения; инженерно-технические сооружения; сельское хозяйство; введение в эксплуатацию; сельская местность.*

**Iryna Anatoliivna AZHAMAN**

# MODERN TRENDS OF BUILDING INDUSTRIAL INFRASTRUCTURE IN RURAL AREAS OF UKRAINE

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Management and Project Management
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture
Didrihsona str., 4, Odessa, 65029, Ukraine
E-mail: ag_irisya@ukr. net
Phone: +380673065064

***Abstract***
*The article is devoted to the development of industrial infrastructure construction as a factor in increasing the efficiency of the agricultural sector. The results of research trends of commissioning of the main types of facilities and capacities for agricultural purposes in the areas of crop and livestock, including facilities for livestock and poultry buildings for production and storage of feed, greenhouses and warehouses for storage inventory and finished products (grains, fruit, vegetables, potatoes, etc.) are shown in the research. We consider the dynamics of the commissioning of the main types of engineering structures, namely waterways in the countryside and roads for farm purposes. On the basis of research results it has been considered a set of proposals to strengthen the construction of industrial infrastructure development in rural areas. It has been proposed to develop and implement measures for organization of business training for agricultural producers; to create information and counseling centers; to contribute to the creation of " Development Fund for the construction of the village."*

***Keywords****: production infrastructure; facilities and capacity for agricultural purposes; engineering construction; agriculture; commissioning; rural areas.*

**JEL classification: L740, O018, R220**

## Вступ

Нагальність розвитку будівництва виробничої інфраструктури на селі обумовлена необхідністю створення умов для ефективного функціонування аграрної галузі та посилення конкурентоспроможності аграрних господарюючих суб'єктів у світлі прискорення інтеграції України у світовий економічний простір. Адже будівництво виробничих об'єктів у рослинництві та тваринництві дозволяє впроваджувати сучасні агротехнології, застосовувати обладнання і устаткування для виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції. Особливо гострою постає потреба в наявності споруд для зберігання насіння, добрив, кормів, інших видів виробничих і товарних запасів, а також об'єктів, у яких відбувається безпосередній процес сільськогосподарського виробництва – різнопланових тваринницьких приміщень, тепличних комбінатів тощо.

Дослідження стану та тенденцій зведення будівель виробничого призначення вітчизняними науковцями проводилися переважно в контексті вивчення матеріально-технічної бази агропідприємств. Результати таких досліджень наведено в роботах Онисько С., Романіка О. М., Сичова М. О., Чериця Н. Ю., Шевченко Н. О., Якубів В. М. [1-5]. Основна увага науковцями зверталася на вивчення рухомої частини основних засобів (тракторів, комбайнів і інших машин та обладнання). Проблеми розвитку будівництва об'єктів виробничого призначення та інженерно-технічних споруд у сільській місцевості висвітлені частково, що і визначає необхідність проведеного дослідження.

## Мета статті та завдання

Метою нашої роботи є визначення напрямів розвитку будівництва об'єктів та виробничих потужностей сільськогосподарського призначення, а також інженерно-технічних споруд у сільській місцевості, будівництво яких сприятиме створенню умов для стабільного високоефективного функціонування аграрної галузі.

**Виклад основного матеріалу**

Об'єкти та потужності сільськогосподарського призначення рослинницької галузі представлені системами зрошення та осушення земель, тепличними комплексами, складськими спорудами для зберігання готової продукції – зерна, овочів, фруктів, картоплі, а також добрив, засобів захисту рослин. Динаміка їх введення в експлуатацію наведена в таблиці 1.

**Таблиця 1. Введення в експлуатацію об'єктів та потужностей сільськогосподарського призначення в рослинництві**

| Показники | 1990 р. | 2000 р. | 2010 р. | 2011 р. | 2012 р. | 2012 р. до 1990 р., % | 2012 р. до 2000 р., % |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Зрошувані землі, тис. га | 44,3 | 0,01 | 0,5 | 0,8 | 0,3 | 0,7 | 3000,0 |
| Осушені землі, тис. га | 71 | – | – | – | – | – | – |
| Зернонасіннєсховища, тис. тонн одночасного зберігання | 486,6 | 73,1 | 247,2 | 207,1 | 90,1 | 18,5 | 123,3 |
| Сховища для картоплі, овочів та фруктів, тис. тонн одночасного зберігання | 220,9 | 9,6 | 25,5 | 192,7 | 78,7 | 35,6 | 819,8 |
| Комбінати тепличні, га | 16 | – | – | 8 | 5,3 | 33,1 | X |
| Склади механізовані для зберігання мінеральних добрив, отрутохімікатів та вапняних матеріалів, тис. тонн одночасного зберігання | 286 | 0,6 | – | 2,5 | 32,6 | 11,4 | 5430,8 |

**Розроблено автором за даними [7]*

Сучасні технології зрошення дозволяють уникнути перевитрат води і засолення ґрунтів. Згідно з результатами досліджень, починаючи з 2000 року, для зрошення земель нові потужності в експлуатацію вводяться в незначних обсягах. Так у 2012 році було збудовано об'єктів системи зрошення лише на 300 га. Щодо осушення земель, то такі роботи в країні з 2008 року не проводяться.

На відміну від систем зрошення та осушення земель, зведення сховищ характеризується позитивною динамікою. У 2012 році обсяги будівництва сховищ такого типу зросли до 90,1 тис. т одночасного зберігання на рік. Вони не перевищують рівень 1990 року, проте на 23,3% більше ніж у 2000 році. Активізація будівництва зерносховищ, покликаних зберігати продукцію без значних втрат її якісних характеристик, є актуальним завданням, що відповідає вимогам щодо реалізації державної стратегії з нарощування зернового виробництва та посилення експортного аграрного потенціалу.

Також 2012 р. характеризується досить високими темпами введення в експлуатацію картопле-, овоче- та фруктосховищ. Обсяги їх будівництва у 2012 році зросли до 78,7 тис. т одночасного зберігання на рік, що в 8,2 раза більше за 2000 рік. Ще одним напрямком будівництва виробничої інфраструктури галузі рослинництва є зведення тепличних комплексів. Останніх уведено в експлуатацію у 2012 році в обсязі 5,3 га. Зазначимо, що введення в експлуатацію теплиць у 2009-2010 рр. не проводилося.

Узагальнюючи дослідження тенденцій розвитку будівельної діяльності в рослинництва, спостерігаємо зростання у 2012 році порівняно з 2000р. обсягів будівельно-монтажних робіт зі зведення зерно-, овоче-, картопле- та фруктосховищ, складських приміщень, теплиць.

Об'єкти та потужності галузі тваринництва представлені приміщеннями для утримання тварин і птиці, а також для зберігання кормів – табл. 2.

Аналіз введення виробничих потужностей тваринництва показав, що найбільші обсяги будівництва споруд для виробництва м'яса худоби, свиней та овець були у 1990 році, коли було введено в експлуатацію ферм та комплексів для вирощування великої рогатої худоби на 207,9 тис. скотомісць, свиней – на 128,5 та овець на 28 тис. скотомісць. У наступні роки масштаби будівництва зменшувалися. Станом на 2012 рік щорічне введення потужностей скоротилося для галузі скотарства до 14,4 тис. скотомісць., свинарства – 2,8, а вівчарства – до 0,1 тис. скотомісць.

Будівельна діяльність у галузі птахівництва характеризується щорічним введенням в експлуатацію комплексів по вирощуванню курей та іншої птиці на м'ясо та для отримання яєць. Так за останні роки найбільші виробничі потужності в птахівництві були введенні у 2012 році – на 220646,7 тис. птахомісць. Цей показник є найвищим за період з 1990 року. Приріст обсягів будівництва у 2012 році порівняно з

1990 р. становив 223,2 раза, з 2000 р. – 4870,8 разів.

**Таблиця 2. Введення в експлуатацію об'єктів та потужностей сільськогосподарського призначення в тваринництві**

| Показники | 1990р. | 2000р. | 2010р. | 2011р. | 2012р. | 2012р. до 1990р., %. | 2012р. до 2000р., %. |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Тваринницькі приміщення (разом із механізованими фермами та комплексами), тис. скотомісць, для: | | | | | | | |
| - великої рогатої худоби | 207,9 | 6,0 | 3,4 | 23,3 | 14,4 | 6,9 | 240,0 |
| - свиней | 128,5 | 5,3 | 23,7 | 15,1 | 2,8 | 2,2 | 52,8 |
| - овець | 28,0 | 0,7 | 0,2 | - | 0,1 | 0,4 | 14,3 |
| - птиці, тис. птахомісць | 988,3 | 45,3 | 7229,4 | 5120,1 | 220646,7 | 22325,9 | 487078,8 |
| Птахофабрики: | | | | | | | |
| - яйцевого напрямку, тис. курей-несучок | 99 | 65 | 1560 | 220 | 5413,2 | 8244,8 | 1165,0 |
| - м'ясного напрямку, млн. голів за рік | 0,7 | - | 13,2 | 84,9 | 9,0 | 1292,3 | – |
| Силосні та сінажні споруди, тис. $м^3$ | 1449,7 | 17,4 | 3,2 | 128,8 | 289,3 | 20,0 | 1662,6 |
| Комбікормові підприємства та цехи, тонн комбікормів за добу | 389 | 38 | 122 | 430 | 396,5 | 101,9 | 1043,4 |

**Розроблено автором за даними [7]*

Розвиток тваринництва вимагає створення умов для виробництва та зберігання кормів, а отже, необхідним є будівництво та реконструкція підприємств, підрозділів та окремих споруд з виробництва кормів. У 1990 році було зведено силосних та сінажних споруд об'ємом 1449,7 тис. $м^3$. У наступні роки розвиток будівництва таких споруд характеризувався тенденцію до зростання обсягів спорудження – 289,3 тис. $м^3$ в 2012 році. Подібна ситуація властива і для будівництва комбікормових підприємств та цехів, яких у 2012 році було збудовано потужністю 396,5 т комбікормів на добу.

Таким чином, розвиток будівництва в галузі тваринництва та введення в експлуатацію виробничих потужностей з утримання сільськогосподарських тварин має негативну тенденцію при одночасному зростанні обсягів будівництва приміщень для розведення птиці та кормовиробництва.

Проведений аналіз уведення в експлуатацію виробничих об'єктів та потужностей у рослинництві та тваринництві дав змогу встановити, що не всі напрямки будівництва поновлено. Так осушення земель у країні не проводиться з 2000 року. Спостерігається нестабільність обсягів щорічного введення в експлуатацію окремих видів споруд – нерівномірність притаманна зведенню систем зрошення земель, сховищ для зберігання картоплі, овочів та фруктів, приміщень для утримання великої рогатої худоби, птиці тощо. Останніми роками спостерігалася різна спрямованість уведення в експлуатацію об'єктів за основним напрямками: стійкий тренд до скорочення будівництва зерносховищ та насіннєсховищ, приміщень для утримання свиней; стале зростання зведення складів механізованих, силосних і сінажних споруд та щорічні коливання площі зрошених земель, будівництва складів для картоплі, овочів і фруктів, тепличних комбінатів, приміщень для утримання великої рогатої худоби, овець, птиці, комбікормових цехів тощо.

Важливими чинниками, що впливають на ефективність виробничих процесів у сільському господарстві, організації постачання і збуту продукції, вчасність виконання договірних зобов'язань товаровиробників, є наявність та якість інженерно-технічної інфраструктури. Динаміка введення в експлуатацію відповідних споруд наведена в таблиці 3.

Вагомою складовою такої системи є будівництво водопровідних магістралей сільськогосподарського призначення. Згідно із статистичними даними будівельні проекти із зведення водопроводів у країні практично не реалізуються. Так, якщо в 1990 році таких систем будо збудовано 214 км, то в наступні роки обсяги зменшилися і становили 4,1 км у 2012 році. Відсутність водопровідних магістралей негативно впливає на впровадження сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур.

**Таблиця 3. Введення в експлуатацію інженерно-технічних споруд, км**

| Показники | 1990 р. | 2000 р. | 2010 р. | 2011 р. | 2012 р. | 2012 р. до 1990 р., %. | 2012 р. до 2000 р., %. |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Водопроводи магістральні сільськогосподарського призначення | 214 | 2 | – | 4 | 4,1 | 1,9 | 205,0 |
| Автомобільні дороги з твердим покриттям внутрішньогосподарсько-го призначення | 7023 | 294 | 67 | 48 | 38,8 | 0,6 | 13,2 |

**Розроблено автором за даними [7]*

Питання автотранспортного сполучення відіграє важливу роль в організації ефективної виробничо-збутової діяльності сучасних агропідприємств. Так наявність автомобільних доріг з твердим покриттям є однією з умов вчасної доставки продукції до пунктів реалізації, збереженні якісних показників овочів, фруктів, винограду та іншої агропродукції, яка швидко псується і вимагає спеціальних умов доставки. Дослідження динаміки зведення доріг показало, що порівняно з обсягами 1990 років будівництво автодоріг зменшилося в декілька десятків разів. Так, якщо в 1990 р. автошляхів з твердим покриттям для потреб було збудовано 7023 км, то в 2000 році цей показник зменшився до 294 км, тобто в 24 рази. У 2012 р. було збудовано доріг у 181 раз менше, ніж у 1990 р. та в 7,6 раза – ніж у 2000 р. Таким чином, розвиток будівництва інженерно-технічних споруд характеризується негативним трендом, глибокою кризою, яка щороку посилюється.

Враховуючи виявлені тенденції обсягів введення в експлуатацію об'єктів виробничої інфраструктури в сільській місцевості, було визначено необхідність подальшої активізації будівництва на основі:

- системного підходу, що проявлятиметься в узгодженні державних та регіональних інтересів при визначенні напрямків розвитку промислового будівництва на селі;
- взаємоузгодженості розвитку будівництва із загальною стратегією розвитку аграрного сектору з позицій створення в сільській місцевості умов для ефективного виробництва і збуту продукції;
- вирішення проблеми сільської диверсифікації та підвищення рівня зайнятості на селі шляхом будівництва виробничої інфраструктури, зокрема потужностей з виробництва сільськогосподарської продукції та її зберігання тощо.

Для прискорення темпів будівництва та введення в експлуатацію виробничих і інженерно-технічних споруд у сільському господарстві доцільно:

- організовувати бізнес-тренінги для сільськогосподарських товаровиробників у вищих навчальних закладах аграрного профілю, а також у районних і обласних управліннях сільського господарства;
- активізувати роботу інформаційно-консультаційних центрів, де фахівці надаватимуть послуги підприємствам з визначення напрямів поліпшення їх матеріально-технічного оснащення, зокрема забезпечення будівельними спорудами для організації виробничо-господарської діяльності в частині надання послуг з розрахунку кошторису витрат на реалізацію проектів будівництва та визначення строків їх окупності;
- сформувати за рахунок коштів господарюючих суб'єктів сільських територій піонерного типу міжгосподарські кредитні установи, на зразок «Фонду розвитку аграрного будівництва», де будуть накопичуватися кошти для будівництва об'єктів сільської виробничої інфраструктури.

**Висновки та перспективи подальших розвідок**

Результати дослідження розвитку будівництва виробничої інфраструктури в сільській місцевості свідчать про неоднозначність тенденцій за основними видами будівельних об'єктів. Пріоритетність агропромислового комплексу країни, необхідність посилення аграрного експортного потенціалу, сучасні світові демографічні тренди, підвищення рівня добробуту життя населення створюють підстави до позитивної оцінки перспектив нарощення обсягів будівництва в сільській місцевості. Відповідно до цього подальші дослідження проблеми будуть спрямовані на розробку практичних заходів та програм розвитку будівництва на селі.

### *Список літератури*

1. *Онисько, С. Характеристика відтворювального процесу формування основних засобів у сільському господарстві [Текст] / С. Онисько, І. Грубінка // Аграрна економіка – 2011. – № 1-4, Т. 4. – С. 53-57.*
2. *Романіка, О. М. Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств Буковини [Текст] / О. М. Романіка // Сталий розвиток економіки – 2011. – №2. – С. 119-123.*
3. *Сичова, М. О. Оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств України [Електронний ресурс] / М. О. Сичова, Н. О. Шевченко. – Режим доступу до журн. : http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/63667. doc.htm.*
4. *Чериця, Н. Ю. Стан та рівень забезпеченості аграрного сектора Північно-західного регіону основними засобами [Текст]/ Н. Ю. Чериця // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету – 2011. – №1, Т. 2. – С. 134-142.*
5. *Якубів, В. М. Тенденції формування і використання матеріально-технічної бази агроформувань [Електронний ресурс] / В. М. Якубів// Вісник Харківського НАУ ім. В. В. Докучаєва, Серія "Економічні науки" – 2010. – № 11. – Режим доступу до журн. : http://archive. nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon/2010_11/pdf/20.pdf.*
6. *Статистичний щорічник України за 2011 рік [Текст] / За ред. О. Г. Осауленка. – К. : ТОВ «Август Трейд». – 2012. – 559 с.*

### *References*

1. *Onysko, S. & Hrubinka, I. (2011). Characteristics of the reproductive process of forming fixed assets in agriculture [Kharakterystyka vidtvoriuvalnoho protsesu formuvannia osnovnykh zasobiv u silskomu hospodarstvi]. Agricultural economics, 1-4, 53-57.*
2. *Romanika, O. M. (2011). Logistical support farm Bucovina [Materialno-tekhnichne zabezpechennia silskohospodarskykh pidpryemstv Bukovyny]. Sustainable economic development, 2, 119-123.*
3. *Sycheva, M. O. & Shevchenko, N. O. (2010). Update of logistics farms Ukraine [Onovlennia materialno-tekhnichnoi bazy silskohospodarskykh pidpryemstv Ukrainy]. Retrieved April 15, 2014, from : http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics.*
4. *Cherytsya, N. Yu. (2011). Status and level of provision of the agricultural sector of the North-Western region of fixed assets [Stan ta riven zabezpechenosti ahrarnoho sektora Pivnichno-zakhidnoho rehionu osnovnymy zasobamy]. Journal of Zhytomyr National Agroecological University, 1, 134-142.*
5. *Yakubiv, V. M. (2010). Trends in the formation and use of logistics agroformations [Tendentsiyi formuvannya i vykorystannia materialno-tekhnichnoi bazy ahroformuvan]. Journal of Kharkov NAU V. V. Dokuchayeva, Series " Economics ", 11.*
6. *Osaulenko, O. (2012). Statistical annual of Ukraine – 2011 [Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2011 rik]. Kyiv, 559.*


**Стаття надійшла до редакції 19.03.2014 р.**